HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ככותבת שאמרו בגרעינתה או בלא גרעינתה בעי רב [א]אשי עצם כשעורה בקליפתה או בלא קליפתה בלחה או ביבשה רב אשי לא מבעיא ליה הא דרב פפא גסה איתמר כל כמה דגסה °רב פפא לא מבעיא ליה הא דרב אשי לחה שבולת מיקרי שלא בקליפתה [ב]אושלא מיקרי אמר [ג](רבא) אמר רב יהודה כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה °וקים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה בציר מהכי לא מיתבא דעתיה מיתיבי [ד]מעשה והביאו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה [ה]ותני עלה לא מפני שהלכה כך אלא שרצו להחמיר על עצמן [ו]וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו

הא

בגרעינתה או שלא בגרעינתה. והא דקתני מתניתין וכגרעינתה מיבעיא ליה היכי קאמר כמוהו וכגרעינתה יחד או דלמא הכי קאמר כמוה (א) כגרעינתה: **אושלא קרי לה.** הלכך יבישה בקליפתה הוא דמקרי' שעורה: **קים להו לרבנן וכו'.** ואע"ג דכל שיעור אכילת איסור בכזית היא הני מילי היכא דכתיב' אכילה אבל הכא אשר לא תעונה כתיב ז) וכל כמה דלא מיתבא דעתיה ענוי הוא: **נטלו במפה ואכלו וכו'.** שלשה קולין נהג בו אחת שלא נטל ידיו אלא במפה כרך ידיו משום אניות הדעת וחוץ לסוכה אכלו ולא בירך אחריו:

הא

והאי דלא קתני גבי קב אי נכנס בו לעזרה אם לאו כדקתני גבי סמיכות יש לומר מילתא דפשיטא היא שאין נכנסין בו לעזרה כיון דלא צריך ליה כולי האי אי נמי כיון דגבוה מן הקרקע ואינו מלוכלך מילתא דפשיטא היא דנכנסים בו ולפרש"י יש ראיה להתיר למי שנכווצו גידי שוקיו לילך במקלות בשבת דהיינו סמוכות שלו דכולי עלמא יוצאין בהן בשבת ואפי' לפי' הרב פור"ת יש ראיה להתיר דמפרש סמוכות שלו ששתי רגליו על הסמוכות ואי אפשר לו לילך בלא מקלות ואפי' הכי לא אסר להו ועוד יש ראיה מסיפא דקתני כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ופירש"י מי שנכווצו גידי שוקיו או גידי ירכותיו נותן עגבותיו בקב ויושב בו וקושר הקב בגופו ויש לו שני ספסלים קטנים בשתי ידיו ונשען עליהם ונדחף בהן והספסלים לא הוצרך התנא להזכיר שהרי אינו יכול לילך בכסא בלא ספסלים ויוצאין בכל אלו בשבת והא דקתני אין יוצאין בהן בשבת היינו בסמוכות שלו דהיינו סמוכות של עור או של עץ שעושה לרגליו התלויין באויר ואינן נוגעין לארץ ופעמים נסמך עליהם בקרקע גבוה ולכך אין יוצאין בהן בשבת לפי שאין צריך לו אי נמי זימנין דמשתלפי לפי שאין נוגעין בארץ ואתי לאיתויינהו אלמא דספסלים שבידיו מותר לצאת בהן והוא הדין למקלות וגם ר"ת התיר לאחד שכווצו גידי שוקיו לצאת במקלות לרשות הרבים:

כותבת הגסה בגרעינתה או שלא בגרעינתה. פירש"י אינו מיושב דמאי קא מיבעיא ליה אי שלא בגרעינתה קאמר והאנן כגרעינתה תנן ואי מספקא ליה אי וכגרעינתה ממש קאמר או דילמא או כגרעינתה כמו חלץ ועשה מאמר דפרק ר"ג (יבמות דף נ.) דהוי פירוש חלץ או עשה מאמר ואם כן ככותבת הגסה דרישא היינו בלא גרעינתה מ"מ מאי מספקא ליה תפשוט דעל כרחך וכגרעינתה קתני דבתרווייהו משערינן דאי או כגרעינתה מכדי לא שוו להדדי דאי אפשר לצמצם שיהו שוין כותבת בלא גרעין וגרעין בלא כותבת (ב) ואם כן לימא השיעור הפחות חייב וכ"ש אי אכל שיעורא רבה ונראה לי לפרש דמיבעיא ליה כותבת הגסה דקתני היא וגרעינתה דהיינו כותבת כברייתה עם הגרעין וכגרעינתה דקתני היינו פירוש ועוד גרעין אחר בלא כותבת דהוו תרי גרעינין וכותבת או דילמא כותבת הגסה דקתני בלא גרעין משמע וכגרעינתה היינו גרעין שבאותו כותבת ותו לא ובערוך פירש בערך כותבת בשם רב נסים גאון זצ"ל גרס בגמרא דבני מערבא א"ר יוסי זאת אומרת שהוא צריך למעך את חללה פי' שאם לא כן ליתני כמוה וכגרעינתה וכחללה והכין ברירא דמילתא כי הכותבת הגסה אינה דבוקה בגרעינתה אלא יש בין גרעינתה לגופה חלל ולהכי איצטריך למיתנא ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה לחומרא דלא תטעי ותשער כמוה שלימה דנפיש שיעוריה אלא מכי אכיל כמוה וכגרעינתה בלחוד בלא חללה מיחייב והיינו דאמר ר' יוסי זאת אומרת צריך למעך חללה כדי שידבק גופה של כותבת בגרעינתה ולא ישאר בה חלל ובתר הכין משערין בה אכילה של יום הכפורים משום הכין איצטריך כמוה וכגרעינתה למעוטי חללה עכ"ל והיינו דקא מיבעיא ליה הכא בגרעינתה דהיינו לאחר שנתמעך חללה או שלא בגרעינתה פי' כברייתה ממש קודם שנתמעך חללה:

נטלו במפה. פרש"י משום נקיות ובחנם פי' כן דר' צדוק כהן הוה כדמוכח בפרק מי שמתו (ברכות דף יט:) ובפרק כל פסולי המוקדשין (בכורות דף לו.) והיה אוכל על טהרת תרומה וידים שניות ופוסלין את התרומה אפילו פחות מכביצה מקבל טומאה: **ולא** בירך אחריו. סבר ליה כרבי יהודה דלקמן בשמעתא דדריש ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה ונראה לר"י דהלכה כרבי מאיר דאמר בכזית מדאמר פרק כיצד מברכין (ברכות דף לח:) אמר ר' חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל כזית ובירך עליו תחלה וסוף ועוד אומר בפרק שלשה שאכלו (שם דף מח.) לעולם אינו מוציא אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ובירושלמי משמע ח)דכברייתה לא בעינן כזית דאפילו פרידה אחת של ענב או של רימון טעונה ברכה לפניה ולאחריה דגרסינן בירושלמי בר"פ כיצד מברכין ר' ט)חייא נסב זיתא ובירך עליה לפניו ולאחריו והוה רבי חייא בר' אבא מסתכל ביה אמר ליה בבלאה מה את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו אית ליה למה צריכא ליה מפני שגרעינתו ממעטתו מה עביד ליה ר' יוחנן משום בריה מילתא דר' יוחנן אמרה כן אפי' פרידה אחת של רימון שהיא טעונה ברכה לפניה ולאחריה ובגמרא דידן איכא כי האי עובדא פרק כיצד מברכין (שם דף לח:) דאמר רבי חייא אני ראיתי רבי יוחנן שאכל זית מליח ובירך עליו תחלה וסוף אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא היכי בירך רבי יוחנן אזית מליח כיון דשקלתא לגרעינתה בצר ליה שיעוריה אמר ליה מי סברת כזית בינוני בעינן כזית גדול בעינן וההוא זית דאתא לקמיה דר' יוחנן זית גדול הוה דאע"ג דשקליה לגרעינתה פש ליה שיעוריה והשתא אי עובדא דגמרא דידן היינו ההוא עובדא דירושלמי אם כן פליג הירושלמי אגמרא דידן י)[אבל שמא שני מעשים היו וההיא דירושלמי היה זית שלם ואכלו עם הגרעין דהוי בריה אבל ההוא דתלמוד שלנו] לא הוה בריה דלא הוה ביה גרעין ונ"ל סתם זית מליח בלא גרעין הוא ולא הוה בריה ולכך הוצרך לתרץ דגדול הוה וזית דירושלמי זית קטן מזית בינוני הוה והרוצה להוציא עצמו מספיקא צריך שיאכל כזית אפילו מדבר שהוא בריה ודווקא לענין ברכה של אחריו אבל לפניו מברך אפילו בפחות מכזית בכל דבר דלפניו לא בעינן שיעורא דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה כדמשמע מהאי עובדא דרבי צדוק דלא בירך אחריו הא לפניו בירך ואמר בירושלמי ר"פ כיצד מברכין כל שאומר אחריו שלש ברכות אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ התיבון הרי פחות מכזית מעתה לא יאמרו לפניו המוציא כו' אמר רבי אחא בר יעקב לשאר מינין נצרכה פירוש לא אתא לחלק בין דבר שיש בו כשיעור לדבר שאין בו כשיעור אלא אתא לחלק בין פת לשאר מיני מאכל של ה' המינין כגון מעשה קדירה שאין אומר אחריו ג' ברכות וכן כובא דארעא ופת הבאה בכיסנין כי לא קבע סעודתיה עלויה ופת אורז שאין מברכין עליהן המוציא כיון דאין מברכין אחריהן ג' ברכות ואע"ג דבריש כילד מברכין (שם דף לה.) נפקא לן ברכה לכתחילה בק"ו מבסוף כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן מכל מקום לא שייך למימר דיו ובמשהו מברך עליו תחלה אע"ג דלא מברך עליו בסוף דהא קל וחומר ליתיה אלא גלוי מילתא בעלמא דברכה לפניו לאו דאורייתא כדתנן פרק מי שמתו (שם דף כ:) בעל קרי מברך על המזון לאחריו ואין מברך לפניו וכן בפרק היה קורא (שם דף טז.) תניא הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית אוכלין פתן ואין מברכין לפניהם אבל מברכין לאחריהן שתי ברכות ולענין שתיה כ)נראה שמברכין אכזית יין לאחריו על הגפן ועל פרי הגפן אע"ג דגבי יום הכפורים משערי' כמלא לוגמיו לא ילפינן להו מהדדי תדע דלענין אכילה ביום הכפורים משערין בכותבת ולענין ברכה בכזית כרבי מאיר כדמפרש ואיכא למאן דאמר בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קז.) דלענין קידוש לא בעי מלא לוגמיו הכי נמי לענין ברכה לכולי עלמא לא גמרינן מיום הכפורים ומיהו קצת היה נראה לדקדק דמודה רבי מאיר לענין שתיה דבעי כביצה דלקמן דריש רבי מאיר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ור' יהודה דריש אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו כביצה אלמא דלשון שביעה הוי כביצה ואם כן ר' מאיר דדריש ושבעת לשתיה בעי כביצה ושמא יש לחלק בין שביעה דאכילה לשביעה דשתיה דשביעה דשתיה הוי פחות מכביצה דכל הני שיעורי הוו מדרבנן כדמוכח פרק מי שמתו (ברכות דף כ:) דקאמר הכא במאי עסקינן דאכל שיעורא דרבנן פי' כזית או כביצה דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה והא דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (שם דף מח.) שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעביד להוציא אחרים עד

שיאכל

מסורת הש"ס

א) [ברכות מא.], ב) [גי' הערוך חושלא], ג) [נ"ל רבה], ד) סוכה כו:, ה) [עיין תוספות עמוד ב' ד"ה לא מפני שהל' כן וכו' עד סוף הדיבור נראה שלא היה בגירסתם שתי תיבות הללו ותני עלה], ו) [חולין קז.], ז) [ויקרא כג], ח) נ"ל דכברייתה, ט) ס"א רבי יוחנן, י) רש"א, כ) [וע"ע תוספות ברכות מט: סד"ה רבי מאיר],

* * *

גליון הש"ס

גמרא ר"פ לא מיבעי ליה הא דר"א. עי' תבואת שור יו"ד סי' לג סק"ה: שם וקים להו לרבנן. עיין ר"ה דף יג ע"א:

* * *

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בגרעינתה כו' או דילמא ה"ק כמוה או כגרעינתה: (ב) תוס' ד"ה כותבת כו' וגרעין בלא כותבת אם כן לימא דבשיעור הפחות:

* * *

תוס' ישנים

כתיב, והא כ"ע מכשרי סנדל של עץ לחליצה ור"י לא פסיל ליה אלא לפי שאין רגילות לעשותו מעץ. וי"ל (דהכא) [דרב סבר] לטעמא דר' יוחנן בן נורי דפסיל ליה משום דתחש כתיב, אבל לא משמע הכי. ועוד אומר רבינו דאי פירוש מנעל התפור בפשתן (כעין) [כד]פרש"י כעין מנעלים שלנו, א"כ לא פסיל ליה רב אלא אטו כולו מפשתן או משיער דלא מגין, לא [הוי] פסול זה אלא מדרבנן, והא דקאמר תחש כתיב אסמכתא בעלמא, אבל מה"ת היה כשר לחליצה, וכן סנדל של עץ נמי דמגין. ועוד דמשמע דאם חלץ בו חליצתו כשרה מדקאמר אין חולצין בו ולא קאמר חליצתה פסולה כדמשמע בכמה דוכתי, ואי בעי רב עור דוקא א"כ יפסול בשל עץ כדי להעמיד אסמכתא שלו דתחש, אבל עיקר הטעם דסבר לה כר' יוחנן בן נורי, ומתני' דיבמות דמכשרא ליה בדיעבד, וברייתא דסיידין דבמה אשה יוצאה דמכשרא לכתחלה פליגי בלכתחלה ודיעבד ותרווייהו כר"מ, ואי נמי מתני' דיבמות מיירי אף לכתחלה ואף דתני ליה בלשון דיעבד, אגב אחריתא נקט הכי. ואי הוה פי' תפור בפשתן כדפר"ח שאין עור בסנדל אלא תחת הרגל וחוטין של פשתן מתוחין עליו ואופין גב הרגל איכא סברא טובא למיפסליה אפילו דיעבד, ולפירושו לא תהיה דרשא של תחש אסמכתא אלא דרשה גמורה לפסול (כולן שפשתן) [כולו של פשתן] כיון שאינו מגין, וסנדל של עץ יכול להיות כשר מה"ת כיון שהוא מגין ופשתן אינו מגין, וטעמא דתחש כתיב אינו אלא אסמכתא בעלמא. ואין לתמוה לפר"ח אי קיימא לן כרבי יוחנן בן נורי שאין רגילין לעשות של עץ ופסול לחליצה, על מה שנהגו לחלוץ במנעל תפור מרצועות, דהא רגילות הוא בטוב לתופרן ברצועות. אך לכאורה משמע דהלכה כר' מאיר דמכשר סנדל של עץ לחליצה, דהא מתני' דיבמות סתמא כר' מאיר ותנן סתמא גבי חליצה כוותיה. מ"ר. בין לר"מ בין לר' יוסי מנעל **הוא**. פירש"י והני אמוראי דלעיל דלא הוי מנעל לפי שאינו מגין. וקשה דבפ' מצות חליצה [יבמות קב, ב] מוכחא דבסנדל של שעם ראוי לחלוץ. י"ל דהתם בקשה והכא ברך. א"נ ההוא דשעם יחידאה היא, כי היכי דאמרינן התם גבי מוק דאינו מגין כעץ ופסול מה"ת לחליצה לר' מאיר. אי נמי ההיא דסנדל של שעם לא קאי רמי בר חמא לפרוכי עלה דלא מיתרצא במסקנא כי אתא רב[א] לפלוגי בין של עץ להני דלעיל, ור' יהושע בן לוי ודאי דלא כר"מ. אי נמי י"ל דכל הני אמוראי דלעיל כר' יוחנן בן נורי דפסיל סנדל של עץ לחליצה ודלא כר' מאיר, וקושיא דרמי בר חמא דמותיב עלייהו לא משני עלה ולא אתא רבא לפלוגי עלה במסקנא בין קב הקיטע ובין (קב) סנדל של שעם והיזמי והוצי ודיקולי, (לפתור) [אלא לסתור] תירוצו של אביי ולהוכיח כי מה שמותר שעם וכל הני משום דהלכתא כר' יוחנן בן נורי, ולא הוצרך לפרש כר' יוחנן בן נורי הוא דשרי, דכיון דסתר שינויא דאביי וקיימי כר' יוחנן בן נורי ואיהו מיקרי רבנן בפרק מצות חליצה משום דהיינו לא הודו לו [ד]ר' עקיבא ומתני [ליה] בלשון רבים. מ"ר. אך קשה כי לפי זה משמע דהלכה כר' יוחנן בן נורי ולעיל פרישית דהלכה כר"מ משום דסתם לן כוותיה גבי חליצה. **כל מידי אית ביה רביתא לינוקא לא** גזור בהו רבנן. והיינו רחיצה וסיכה דאמר ר' יוחנן

מוסף רש"י

אוכל פחות מכביצה. מאכל פחות מכבילה (סוכה כו:). **נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו.** לא נטל ידיו אלא כרך במפה ידיו משום נקיות, דקסבר פחות מכבילה לא בעי נטילת ידים ולא בעי סוכה ולא בעי ברכת המזון לאחריו, דדריש כר' יהודה (ברכות מט.) ואכלת ושבעת וברכת, אכילה שיש בה שביעה, והיינו כבילה, אבל לפניו בכל דהו בעי ברכה, שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה (סוכה שם).

* * *

רבינו חננאל

האוכל ביום הכפורים ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה חייב, ושקלי וטרו ופשוטה היא.

* * *

תוס' ישנים (המשך)

[חולין כד, ב] שמן וחמין שסכתני [אמי] בילדותי הם עמדו לי בזקנותי. מתני' מני ר' חנניא בן תרדיון היא כו'. אי [לא] פליגי (עליה רבנן) [רבנן עליה] דר' אליעזר, במלך והכלה לא ירחצו פניהם כו' לאפלוגי אדרבנן [נמי] אתא ותנא קמא איירי אפילו לרבי אליעזר, אבל אי (לא) פליגי רבנן אכולהו כמו שאומר בהדיא בירושלמי [פ"ח ה"א], קאמר דמתני' רבי חנניא בן תרדיון הוא דשרי ליה משום רבי אליעזר ותנא דידיה אסר ליה אפילו לרבי אליעזר, אבל כ"ע מודי [דלרבנן] מיהא אסור, אם כן אסור לכלה לרחוץ פניה כרבנן, [דרבי] אליעזר שמותי הוא ולא סבירא לן כוותיה. והא דבעי מאי טעמא אדר' אליעזר קאי ואע"ג דלא מפרש מאי טעמא דרבי אליעזר משום דעליה קא מהדר. וכן נראה דאין לנו לומר שחולק הירושלמי על תלמוד שלנו כיון שאנו יכולין ליישבו, אבל מדבעא מיניה רב מרדכי חייא עד אימת מיקריא כלה, משמע שהיה שואל לענין זה, אלמא הכי הלכתא, ורפיא בידי אם מותר לכלה לרחוץ פניה מהני טעמי דפרישית.

ע"ב לעמוד קודם

כותבת גסה שאמרו כמוה וכגרעינתה. תימה לי מאי קמיבעיא ליה יותר משאר מקומות (רבנן) [דתנן] שיעור (ויתור) [זית ולא אמרינן וכגרעינתה], ובפרק כילד מברכין [ברכות לח, ב] אמרינן [כיון דשקיל] לגרעינתה, ופשיטא ליה שם דכגרעינתה נמי בעינן. ונ"ל דמיבעיא ליה משום דקתני כמוה וכגרעינתה, דמשמע ליה כמוה לבד או כגרעינתה לבד, אבל גבי זית לא תנן הכי. וא"ת א"כ מדלא תנן הכי אלא הכא, תיפשוט דכמוה או כגרעינתה דוקא קאמר. י"ל שעל זה אומר בירושלמי [פ"ח ה"ב] צריך למעך את (כולה) [חללה], והכי מיבעי ליה מי אמרינן כמוה [או] (ו)כגרעינתה דוקא או דילמא כמוה וכגרעינתה כמו בזית בעינן. והא דתני ליה משום (בצמצום צריך למעט חללה) [דצריך למעט חללה בצימצום], והאי לא שייך גבי זית. וא"ת ואמאי לא בעי בעלמא גבי זיתים וגרוגרות בלחין או ביבשין. י"ל [דזיתים] אינן אלא לחים וגרוגרת נמי אינה (מתקלרת) [מתמעטת] כל כך. א"נ מיבעי ליה משום דהכא דייק אי בלא גרעין קאמר (והכא) [והכי] נמי ביבשה קאמר. אי נמי כותבת משמע ליה לחה (דבעה) [ויבשה] וגרוגרת לא משמע אלא יבשה. כך נראה לי. **ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו.** אבל לפניו בירך. ואע"ג דאית ליה כמ"ד עד כבילה [ו]לא סבירא לן כוותיה כמו שאפרש, מ"מ בהא קיי"ל כוותיה דלפניו צריך לברך ואפילו אין בו כשיעור דטעמא דאסור ליהנות מן העולם כו' [ברכות לה, א] ואמרינן נמי בירושלמי דכילד מברכין [שם ה"א] כל שאומרים אחריו ג' ברכות טעון לפניו המוציא, מיתיבי הרי פחות מכזית אין אומר אחריו ג' ברכות (ועתה) [מעתה] לא יאמרו לפניו המוציא, א"ר יעקב בר אחא לשאר מינים נצרכה, פירוש לשאר [מיני מאכל כגון מעשה קדרה וכובא דארעא ופת הבאה בכיסנין היכא דלא קבע סעודתיה] עלייהו, שאין אומרים אחריו ג' ברכות אין אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ, והא דקאמר בנדה [נב, א] לאיתויי ריחני שטעונין ברכה לפניו ואין טעונין ברכה לאחריו [ולא קאמר פחות מכזית כדפי', לפי שר"ל שיש מינים שאין טעונים ברכה לאחריהם ואע"פ שטעונים לפניהם]. מ"ר. **פחות מכביצה כו'.** נראה לרבינו דאין הלכה כרבי יהודה דבעי לקמן [ע"ב] ובברכות [מה, א] שיעור כבילה לענין ברכה, וכן לר' צדוק דהכא במסקנא ובסוכה